

نماز تراویح

امین الدین

«سعدی - سعدی افغانی»

Ketabton.com

نماز تراویح

تتبع ونگارش :

امین الدین « سعیدی - سعید افغانی »
مدیر مرکز مطالعات ستراتژیکی افغان و
مسؤل مرکز فرهنگی دحق لاره - جرمنی

بسم الله الرحمن الرحيم نماز تراویح

یکی از خصوصیات ماه مبارک رمضان، بمثابة عبادت مسمی میباشد ، خواندن نماز تراویح با جماعت در شبهای مبارک رمضان میباشد.

ابن حجر عسقلانی در معنای « تراویح » میفرماید: کلمه «تراویح» جمع « ترویحة» است، یعنی « یک راحتی» ، مانند کلمه « تسلیمة» که بمعنای « يك سلام» میباشد و از کلمه سلام گرفته شده، و نمازهای جماعت شبهای رمضان را « تراویح» میگویند ، زیرا اولین باری که نماز « تراویح» بصورت جماعت شروع شد نماز گزاران بین هر دو سلام نماز کمی استراحت میکردند.

پیامبر صلی الله علیه و سلم در مورد مقام و منزلت نماز تراویح فرموده اند: «مَنْ قَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ». (بخاری 2009) (هر کسیکه قیام رمضان را از روی ایمان و اخلاص بجای آورد، گناهان گذشته اش بخشیده میشود .) شیخ الاسلام امام نووی رحمة الله علیه فرمودند: «منظور از قیام رمضان نماز تراویح میباشد».

مشروعیت نماز تراویح:

مستحب است که نماز تراویح در مساجد و بصورت جماعت برگزار گردد. هر چند اگر بصورت تنهای در منزل و در مسجد نیز خوانده شود، مشروع و جایز است.

در اوایل پیامبر صلی الله علیه و سلم نماز تراویح را در مسجد و بصورت جماعت با اصحاب خود رضی الله عنهم برگزار می نمود ولی بعدا اصحاب نماز را بصورت تنها و انفرادی در مسجد برگزار می کردند. زیرا پیامبر صلی الله علیه و سلم می ترسیدند که با ادامه این روند یعنی برگزار نمودن منظم جماعات تراویح، این امر برای اصحابشان پیش بیاید که نماز تراویح فرض است در حالیکه نماز تراویح فرض نیست و سنت است. لذا پیامبر صلی الله علیه و سلم بعضی از شبها را جماعت می خواند و بعضی دیگر در منزل می خواندند و به مسجد نمی رفتند و جماعت برگزار نمی شد و هر کدام از اصحاب تنهایی نماز تراویح را می خواندند.

چنانچه حدیثی از عایشه رضی الله عنها روایت است که در آن اشاره دارد به اینکه پیامبر صلی الله علیه و سلم فقط دو شب در مسجد با اصحابشان نماز تراویح را بصورت جماعت خواندند و لی در شب سوم رسول الله صلی الله علیه و سلم به مسجد تشریف نیاوردند، صبح از ایشان در مورد غیابشان سوال می شود و ایشان صلی الله علیه و سلم می فرمایند: « رأیت صنعکم فلم یمنعنی من الخروج الیکم الا ایتی حثیثاً ان تُفرض علیکم » یعنی: «گرد آمدن شما را دیدم ولی چیزی مانع آن نشد که ، برای نماز جماعت ، به سوی شما بیایم مگر آنکه ترسیدم که ، نماز تراویح ، بر شما فرض گردد ». (بخاری 1129).

بنابراین باید گفت که : جماعت برگزار کردن بر ای نماز تراویح سنت است و نه واجب، بعدها که بارحلت پیامبر صلی الله علیه و سلم و در نتیجه آن پایان تشریح در دین اسلام ، ترس از اینکه نماز تراویح برای مردم واجب گردد ، باقی نماند، اصحاب تصمیم گرفتند که نماز تراویح را بصورت جماعت و در مسجد بخوانند (به اقتدا به پیامبر که اوایل تشریح نماز تراویح چنین می کردند).

چنانکه در حدیثی دیگر از ام المومنین عایشه رضی الله عنها، بعد از اینکه حدیث فوق الذکر را روایت می کنند آمده است که :

« فتوفی رسول الله صلی الله علیه وسلم والامر علی ذلک، ثم کان فی خلافة ابي بکر و صدر من خلافة عمر، حتی جمعهم عمر بن الخطاب علی ابي بن کعب، فقام بهم فی رمضان، وکان ذلک اول اجتماع الناس علی القاری واحد فی رمضان» (بخاری - 924) یعنی: « و پیامبر صلی الله علیه وسلم فوت کردند و فیصله بر همین بود، سپس در زمان خلافت ابوبکر و همینطور در اوایل خلافت عمر نیز همان گونه بود، تا اینکه عمر مردم را برای نماز تراویح به امامت ابي بن کعب جمع نمود، و نماز تراویح را به آنها در رمضان اقامه نمود، و این اولین جماعت مردم بر یک قاری و امام واحد بود. ».

کسانیکه می گویند جماعت خواندن نماز تراویح بدعتی بود که عمر این خطاب رضی الله عنه ایجاد نمود، به خطا رفته اند و استدلال شان از حقیقت دور است. زیرا همانطور که قبلاً یادآور شدیم در زمان حیات رسول الله صلی الله علیه وسلم بعضی از شبها نماز تراویح با جماعت برگزار می شد و دلیل ترک جماعت نماز تراویح از سوی پیامبر، فقط ترس از فرض دانستن مردم بود.

تعداد رکعات نماز تراویح:

چون هیچ حدیثی از شخص رسول الله صلی الله علیه وسلم در مورد تعداد مشخص رکعات نماز تراویح روایت نشده، و آنچه که به آن استناد می شود فقط قول و عمل اصحاب رضی الله عنهم است، لذا علما در تعداد رکعات تراویح اختلاف دارند، از جمله گفته اند که:

- نماز تراویح یازده رکعت است.
- برخی از علماء میگویند نماز تراویح بیست رکعت بدون نماز و تراست از جمله . (امام شافعی و ابن مبارک و روایتی از عمر و علی رضی الله عنهما)
- برخی از علماء میگویند نماز تراویح سی و شش رکعت تراویح و سه رکعت وتر. (از جمله امام مالک).
- برخی از علماء میگویند که نماز تراویح چهل رکعت نماز تراویح و هفت رکعت وتر. و اقوال متعدد دیگری در زمینه وجود دارد، که هیچ کدام برای اثبات ادعای خود حدیثی از خود پیامبر صلی الله علیه وسلم ذکر نکرده اند الا قول و فعل صحابی، البته هر چند که در بین مسلمانان یازده رکعت بیشتر رواج دارد و بعضی کوشیده اند تا آنرا اثبات کنند، چنانکه عمر ابن خطاب رضی الله عنه به ابي بن کعب رضی الله عنه امر نمود که یازده رکعت برای مردم امامت کند و همینطور حدیثی از عایشه رضی الله عنها که می گوید پیامبر صلی الله علیه وسلم از یازده رکعت بیشتر نخوانده اند (در بخاری 1147) - ولی با توجه به اینکه بیشتر از این مقدار هم خوانده شده است، بستگی به طاقت شخص هر چقدر که توانست بصورت دور رکعت دور رکعت بخواند، و این قول امام احمد حنبل و ابن تیمیه رحمهم الله است. (کشاف القناع - 425/1 و مجموع الفتاوی ابن تیمیه - 272/22).
- ابن تیمیه در کشاف القناع مینویسد: « بنابر این کسانیکه گمان می برند که نماز تراویح در شبهای رمضان مقدار مشخصی داشته که نه کم می شود و نه زیاد، دچار اشتباه شده اند. ».

همچنین دار الافتا کشور عربستان سعودی در مورد رکعت های نماز تراویح طی فتوای مینویسد: « باید دانست که بیشتر از یازده رکعت و سیزده رکعت خواندن هیچ ممانعتی ندارد؛ زیرا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نماز شب را محدود به رکعات مشخصی نکرده اند، بلکه برعکس زمانی که از رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ در مورد نماز شب پرسیده شد، فرمودند: « مَثْنَى مَثْنَى؛ فَإِذَا حَشَى أَحَدَكُمُ الصُّبْحَ صَلَّى رَكْعَةً وَاجِدَهُ تَوْتِرًا لَهُ مَا قَدْ صَلَّى » (متفق علیه، بخاری (990/472 ، مسلم).) نماز شب دو رکعت، دو رکعت است، پس هر گاه یکی از شما بيم آن را داشت که وقت نماز صبح فرا برسد يك رکعت نماز بخواند و با آن نمازهای قبلش راوتر کند)

(البته با توجه به بقیه احادیث جایز است نماز وتر، سه یا پنج یا هفت یا نه رکعت خوانده شود) با این توضیح به این نتیجه می رسیم که نماز شب، تراویح ، محدود به عدد مشخص نیست، بنابراین نماز شب در رمضان و غیر رمضان محدود نیست بلکه امر، وسیع است و به هر تعداد که می توانند بخوانند.».

بر این اساس شما می توانید در مسجد خود یازده یا بیست رکعت بخوانید و بهتر است برای هماهنگی و عدم تفرقه همان بیست رکعت را بخوانید، زیرا به طور قطع نمی توان گفت که یازده رکعت سنت است یا بیست رکعت! (هرچند که بنظر یازده رکعت به رای صواب نزدیکتر است).

در ضمن عمل اهل مکه یا مسجدالحرام برای ما مسلمانان حجت نیست بنابراین ماباید تابع کتاب و سنت باشیم نه تابع گروه یا سرزمینی خاص، هرچند که آنها در مسجدالحرام بیست رکعت می خوانند!

استراحت در نماز تراویح:

علماء اتفاق دارند که بعد از هر دوبار دو رکعتی ، یعنی چهار رکعت ، می توان استراحت نمود چرا که سلف صالح نیز چنان کرده اند، آنها نماز طولی داشته اند و بعد از هر چهار رکعت برای استراحت مقداری می نشستند.

دلیل استراحت بعد از هر چهار رکعت را میتوان در این روایت از عایشه رضی الله عنه ربط داد: « عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: أَنَّهَا سُئِلَتْ عَنْ صَلَاتِهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي رَمَضَانَ، فَقَالَتْ: مَا كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَزِيدُ فِي رَمَضَانَ وَلَا فِي غَيْرِهِ عَلَى إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً، يَصَلِّي أَرْبَعًا، فَلَا تَسَلُّ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطَوْلِهِنَّ، ثُمَّ يَصَلِّي أَرْبَعًا، فَلَا تَسَلُّ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطَوْلِهِنَّ، ثُمَّ يَصَلِّي ثَلَاثًا...». (بخاری:1147).

(از عایشه رضی الله عنها درباره نماز شب رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ در رمضان، سؤال شد. فرمود: رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ در رمضان و غیر رمضان، بیشتر از یازده رکعت، نمی خواند.

ابتدا چهار رکعت می خواند و آنها را بسیار زیبا و طولانی می نمود. سپس، چهار رکعت دیگر میخواند. و آنها را نیز بهمان زیبایی رکعات اول، ادا می کرد. و در پایان، سه رکعت دیگر میخواند. (البته فراموش نشود که ذکر این یازده رکعت یکی از استنادات علما به تعداد رکعات تراویح است).

چنانچه ملاحظه می شود ،حدیث اشاره به چهار رکعت چهار رکعت دارد و این فهم را

می رساند که پس از هر چهار رکعت ، که در واقع بصورت دو بار دو رکعتی است ، استراحتی صورت گرفته است.

مقدار قرائت قرآن در نماز تراویح:

در مورد اینکه در رکعت های نماز تراویح به چه مقدار قرائت از قرآن کریم بعمل آید ، در شرع در این مورد هم مقدار مشخصی برای خواندن قرآن در سنت پیامبر صلی الله علیه وسلم بیان نگردیده است . آنچه که وجود دارد آنست که پیامبر صلی الله علیه وسلم نماز شب را طولانی نموده اند.

بنابراین بستگی به طاقت نمازگزاران تا هر جایی که توانایی داشتند نماز را طولانی کنند. اما برخی از علمای از جمله امام حنبل و امام ابوحنفیه ختم قرآن عظیم الشان را در نماز تراویح در طول ماه مبارک رمضان ، مستحب دانسته اند . (توضیح بیشتر را میتوان در فتح القدیر 335/1 و المغنی ابن قدامه 169/2 مطالعه فرماید).

یادداشت:

در رکعت نماز تراویح چه بشکل انفرادی ادا گردد و یا بشکل نماز جماعت ادا گردد ، خواندن سوره فاتحه و بعد از آن چند آیه کوتاه خوانده شود کدام ممانعتی ندارد ، نباید بصورت حتمی در آن ختم قرآن عظیم الشان صورت گیرد ، ولی خواندن سوره فاتحه که رکن نماز است و یک سوره دیگر کفایت میکند.

در ضمن هیچ دلیلی وجود ندارد که دعاهای شب قدر تماما مستجاب خواهند شد ولی مستحب است که در این شب به ذکر و تلاوت قرآن و دعا و نیایش پرداخت:

طوریکه در فوق یاد آور شدیم: در حدیث شریف آمده است: « من قام لیلة القدر إیماناً واحتساباً، غفر له ما تقدم من ذنبه» (هر کس از روی ایمان و به قصد قربت شب قدر را (برای نماز و نیاز) به پا خاست، آنچه که از گناهایش گذشته است بر وی آمرزیده می شود. » و اگر هم دعای فرد معتکف در این شب اجابت نشد، باز اجر زیادی به سبب آن

دعا ها می برد زیرا دعا خود عبادت است بنابراین جدای از اینکه اجابت می شود یا خیر، به سبب این عبادت دارای اجر و ثواب خواهد شد ان شاء الله.

ختم قرآن عظیم الشان در نماز تراویح:

در دین مقدس اسلام ماه مبارک رمضان به ماه قرآن شهرت دارد، چرا که قرآن عظیم الشان در این ماه و آنهم در شب لیلة القدر نازل شده، و اجر عبادت یکجا با تلاوت و ختم قرآن عظیم الشان در این ماه چند برابر میشود، لذا یکی از بهترین اعمالی عبادی که يك شخص مسلمان در این ماه باید انجام دهد کثرت تلاوت قرآن عظیم الشان است، خواه این قرائت در نماز تراویح صورت گیرد و چه خارج از نماز تراویح.

بنابراین، در نماز تراویح و یا تهجد نیز میتوان قرآن عظیم الشان را خواند تا اینکه ختم کرد، و در حدیث صحیح از ابن عباس وارد شده است که:

« كان النبي صلى الله عليه وسلم أجود الناس بالخير، و كان أجود ما يكون في رمضان حين يلقاه جبريل، و كان جبريل عليه السلام يلقاه كل ليلة في رمضان حتى ينسلخ، يعرض

عليه النبي صلى الله عليه و سلم القرآن، فإذا لقيه جبريل كان أجود بالخير من الريح المرسلة» (متفق عليه)

یعنی: «پیامبر صلی الله علیه و سلم سخاوتمندترین مردم از لحاظ خیر بود و در ماه رمضان وقتی که جبرئیل او را ملاقات می‌کرد بیشتر سخاوتمند می‌شد، و جبرئیل هر شب در ماه رمضان تا پایان ماه با او ملاقات می‌کرد و پیامبر صلی الله علیه و سلم قرآن را بر او می‌خواند و وقتی که جبرئیل با او ملاقات می‌کرد، او برای بخشش خیر، از تندباد سریع‌تر می‌شد» .

و میتوان گفت که قرائت کل قرآن در نماز تراویح يك نوع از این مدارسه بشمار میرود زیرا تمامی قرآن را مرور میکند، لذا امام احمد بن حنبل دوست داشت کسی که امامت را بعهده بگیرد تمامی قرآن را در نماز تراویح ختم کند، لذا اگر تمامی قرآن در نماز مراجعه و ختم شود بهتر است زیرا تمامی آیات قرآن مرور میشود، ولی نباید بحجت ختم کردن قرآن به سرعت قرائت طوری افزود که معلوم نشود امام چه می‌خواند و خشوع را از بین ببرد، وگرنه آرام تر خواندن و کمتر خواندن قرآن از این بی خشوعی بهتر است و لو اینکه قرآن را با آن بی خشوعی ختم کند.

نا گفته نماند که ائمه اربعه در ماه رمضان معمولاً دروس علمی و حدیث را تعطیل میکردند و فقط مشغول خواندن قرآن میشده اند.

تلاوت قرآن برای امام از روی

مصحف در نماز تراویح

علماء بدین عقیده اند که در قیام رمضان خواندن قرآن عظیم الشان از روی مصحف کدام ممانعت شرعی ندارد ، چون از این طریق مقتدیان تمام قرآن را می‌شنوند و دلایل شرعی کتاب الله و سنت رسول الله از مشروعیت قرائت قرآن در نماز حکایت دارند و این دلایل عام است و قرائت قرآن را در نماز چه از حفظ و چه از روی مصحف شامل می‌شود. ثابت شده که ام‌المؤمنین عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا به برده‌ی آزاد شده‌اش (ذکوان) دستور داد تا او را در قیام رمضان امامت دهد و ذکوان در نماز از روی مصحف قرآن می‌خواند برای معلومات مزید مراجعه شود: (بخاری. کتاب الجماعة و الامامة، باب امامة العبد و المولى بعد (691).

حضرت عمر و نماز تراویح:

در نزد تعداد از مسلمانان شایع طوری است که حضرت عمر بن خطاب، رضی الله عنه، در مورد نماز تراویح فرموده که: «نعمت البدعة هذه» این بدعت خوبی است؟ اگر واقعاً این فرموده حضرت عمر (رض) باشد پس چرا ما سایر بدعت‌ها را گمراهی بنامیم؟ حتی برخی از متأخرین به این سخن حضرت عمر رضی الله عنه استدلال کرده و آن را مخصص «کل بدعة ضلالة» یعنی هر بدعتی گمراهی است، قرار داده اند.

در جواب باید گفت: این استدلال مردود است؛ چرا که مشروعیت نماز تراویح به نص حدیث پیامبر صلی الله علیه و سلم ثابت شده است.

از جابر بن عبدالله رضی الله عنه روایت شده که «وقتی که پیامبر صلی الله علیه و سلم به همراه مردم یکی از شبهای ماه رمضان را احیا می‌کرد، هشت رکعت نماز (تراویح) می‌

خواند و (بعد از آن) نماز وتر را بجای می آورد». (این حدیث صحیح است که طبرانی در «المعجم الصغیر» و ابن حبان در صحیح خود آن را روایت کرده اند و این حدیث به صراحت نشان می دهد که نماز تراویح بدون نماز وتر هشت رکعت است.)

مشروعیت به جماعت خواندن نماز تراویح هم بدین خاطر است که پیامبر صلی الله علیه وسلم سه شب آن را با اصحاب به صورت جماعت خوانده است، ولی پیامبر صلی الله علیه وسلم از ترس اینکه مبدا نماز تراویح بر مسلمانان واجب گردد از آن پس آن را به صورت جماعت نخوانده است.

دلیل این امر حدیثی است که مسلم و بخاری از حضرت بی بی عایشه رضی الله عنها روایت کرده اند که در آن آمده است: «ولکن خشیتُ أن تفرض علیکم فتعجزوا عنها» «ولی ترسیدم که (نماز تراویح) بر شما واجب گردد و از عهده آن بر نیایید». اما با تمام شدن وحی ترس واجب شدن نماز تراویح منتفی گردید، و در نتیجه مستحب بودن به جماعت خواندن آن به حالت خود باقی ماند؛ چرا که علت و معلول در وجود و عدم با یکدیگر مرتبط هستند.

با توجه به آنچه گفته شد در می یابیم که بدعت به اصطلاح شرعی تنها در موارد مذموم به کار می رود ولی در لغت هر چیزی که بدون نمونه قبلی به وجود بیاید، بدعت نامیده می شود؛ خواه محمود و پسندیده باشد و یا مذموم و ناپسند.

شیخ الاسلام ابن تیمه رضی الله عنه در این باره گفته است: «اما قول عمر رضی الله عنه که گفته است: نعمت البدعة هذه، اکثر کسانی که به آن استدلال کرده اند اگر بخواهیم چیزی را که هیچ مخالفتی با سنت نبوی ندارد با سخن عمر رضی الله عنه ثابت کنیم، می گویند قول صحابی حجت نیست. پس اگر قول عمر رضی الله عنه مخالف حدیث نبوی باشد به طریق اولی نباید به آن اعتقاد داشت.

ولی در هر دو صورت معارضه حدیث با قول صحابی صحیح نیست. بلی، تخصیص عموم حدیث (که به دو صورت روایت شده است) با قول صحابی که با یکی از ده روایت حدیث مخالفتی ندارد، صحیح است. و این تنها ب حسن بدعت مورد نظر صحابی دلالت می کند نه غیر آن. و تنها چیزی که در سخن عمر وجود دارد این است که به جماعت خواندن نماز تراویح را بدعت حسنه نامیده است، و این نامگذاری یک نامگذاری لغوی است نه شرعی.

و این بدین خاطر است که بدعت لغوی بر هر چیزی که بدون نمونه ی قبلی انجام گرفته باشد اطلاق می شود در حالی که بدعت شرعی آن است که مستند به یک دلیل شرعی نباشد.

پس اگر نصی از رسول الله صلی الله علیه وسلم وجود داشته باشد که بر مستحب بودن و یا وجوبکاری بعد از مرگ پیامبر صلی الله علیه وسلم و یا به طور مطلق دلالت کند و تنها بعد از مرگ پیامبر بدان عمل شود مانند صدقه (بردن میراث پیامبران) که ابوبکر رضی الله عنه آن را روایت کرده است، پس اگر کسی بعد از مرگ پیامبر صلی الله علیه وسلم آن کار را انجام دهد، می تواند کار او را در لغت بدعت نامید؛ چرا که از ابتدا و بدون نمونه ی قبلی آن را انجام داده است.

همان طور که دینی که پیامبر صلی الله علیه وسلم آورده است در لغت بدعت و محدث نامیده می شود. «شاهد این امر آیه 2 از سوره ی انبیا است که می فرماید: « مَا يَأْتِيهِمْ

مِنْ ذِكْرٍ مِنْ رَبِّهِمْ مُحَدَّثٍ إِلَّا اسْتَمَعُوهُ وَهُمْ يَلْعَبُونَ» هیچ بخش تازه ای از قرآن از سوی پروردگارشان بدیشان نمی رسد مگر اینکه آن را (به شوخی) می شنوند و به بازی می گیرند». در این آیه هیچ دلیلی مبنی بر مخلوق بودن قرآن وجود ندارد. کاری که مستند به کتاب و سنت باشد، اگر چه در لغت بدعت نامیده شود، در اصطلاح شرعی بدعت به حساب نمی آید؛ چرا که لفظ بدعت در لغت عام تر از اصطلاح شرعی آن است. و معلوم است که منظور پیامبر از «کل بدعة ضلالة» هر کاری که از ابتدا و بدون نمونه ی قبلی انجام گیرد نیست، بلکه منظور وی اعمالی است که وی آن ها را تشریح نکرده است. (تفصیل موضوع: ابن تیمیه، اقتضاء الصراط المستقیم، مخالفة أصحاب الجحیم، ص 275-277).

اذکار وارده در نماز تراویح:

در مورد اینکه در فاصله چهار رکعتی در نماز تراویح چه اذکار و اوراد خوانده شود، مطابق روایات اسلامی هیچ ذکر و اوراد مشخص و معینی در این استراحتها وجود ندارد و تشریح نشده است چنانکه برخی از مسلمانان بنا بر به ابتکار و زعم خویش در بین این استراحتها به خواندن بعضی از اوراد و اذکار بدعی مبادرت می ورزند. ولی مصلین میتوانند در بین این استراحت اذکاری مانند: استغفر الله، سبحان الله، الحمد لله، و غیره، با خود بخوانند تا اینکه امام دوباره شروع به نماز کند، ولی اگر خواندن این اذکار با صدای بلند باشد و یا با هم بصورت جماعی باشد، بدعت است، زیرا از پیامبر اسلام و اصحابش چنین چیزی وارد نشده است. اما در مورد (سبحان الملك القدوس) سنت است که بعد از نماز وتر 3 مرتبه خوانده شود ولی در دفعه سوم این جمله را اضافه میکنید (رب الملائكة و الروح) و کمی با صدای بلند تر آنرا میگویید و صدایت را کمی میکشید (روایت نسائی و دار قطنی).
خوانندگان محترم!

غرض معلومات باید به عرض برسانم که در افغانستان عزیز ما معمولاً دعای ذیل توسط یکتن از نماز گزاران به آواز بلند خوانده میشود: «سبحان ذی الملك و الملکوت، سبحان ذی العزة و العظمة و القدرة و الکبرياء و الجبروت، سبحان ربنا و رب الملائكة و الروح».

ویا دعای ذیل:

سبحان ذی الملك و الملکوت، سبحان ذی العزة و العظمة و القدرة و الکبرياء و الجبروت، سبحان الملك الحی الذی لاینام و لایموت، سبحان قدوس ربنا و رب الملائكة و الروح، لا اله الا الله نستغفر الله نسئلك الجنة و نعوذ بک من النار، سبحان ذی الملك و الملکوت، سبحان ذی العزة و العظمة و القدرة و الکبرياء و الجبروت، سبحان الملك الحی الذی لاینام و لایموت، سبحان قدوس ربنا و رب الملائكة و الروح، لا اله الا الله نستغفر الله نسئلك الجنة و نعوذ بک من النار، سبحان ذی الملك و الملکوت، سبحان ذی العزة و العظمة و القدرة و الکبرياء و الجبروت، سبحان الملك الحی الذی لاینام و لایموت، سبحان قدوس ربنا و رب الملائكة و الروح، لا اله الا الله نستغفر الله نسئلك الجنة و نعوذ بک من النار، یا ارحم الراحمین یا ارحم الراحمین یا ارحم الراحمین، یا حی یا قیوم یا ذا الجلال و الاکرام.

علت خواندن نماز تراویح با جماعت:

نماز تراویح به علتی در ماه مبارک رمضان به بصورت جماعت خوانده می شود، چون

پیامبر صلی الله علیه وسلم سه روز در شبهای رمضان بعد از نماز عشاء، نماز تراویح (نماز شب) را در مسجد خواندند و مردم نیز به او اقتداء کردند و همراه او بصورت جماعت نماز شب (تراویح) خواندند، ولی شب چهارم که مردم منتظر بودند تا ایشان بیایند، ایشان خودداری کردند و هنگامی که علت نیامدن را از ایشان پرسیدند، فرمود: می ترسیدم اگر همچنان ادامه دهم، خدا آن نماز را بر شما فرض گرداند و شما نتوانید آنرا انجام دهید. یعنی در آن چند شب آن قدر مردم برای نماز شب جمع شدند و رغبت نشان دادند که پیامبر صلی الله علیه وسلم نگران آن بود مردم آن را فرض تلقی کنند و بعداً از ادای آن عاجز شوند، پس پیامبر آن را در مسجد ترک کرد تا بدانند که جماعت خواندن نماز شب در ماه رمضان واجب نیست، بلکه مستحب است، سپس خود ایشان باقیمانده ماه رمضان را در خانه نماز خواند.

و چون قاعده اینگونه است که:

با وفات پیامبر صلی الله علیه وسلم وحی قطع می گردد، و لذا تشریح تمام می شود و دیگر ترس از تشریح باقی نمی ماند، و صحابه این موضوع را می دانستند که چون مانع نمانده پس اینبار انجام مداوم آن (جماعت خواندن نماز شب در رمضان) نیز بلامانع می شود. برای همین بود که در زمانخلافت امیر المومنین حضرت عمر رضی الله عنه دید که مسلمانان در ماه مبارک در مسجد تعدادی بطور انفرادی نماز تراویح بجاء میاورند و تعدادی هم دو نفر دو نفر و سه نفر سه نفر کنار هم هستند و بطور نماز جماعت نماز تراویح بجاء میاورند.

بناءً به صحابه جلیل القدر «ابی بن کعب» رضی الله عنه گفت که شما بحیث امام نماز، نماز تراویح را بطور جماعت برای مسلمانان پیش ببر و اصحاب رسول صلی الله علیه وسلم بر آن اجماع کردند و کسی مخالفت هم نکرد و حضرت عمر مطمئن بود که دیگر مسلمانان آنرا فریضه تلقی نمی کنند.

بعبارتی چون دیگر خوف واجب شدن نماز باقی نمانده بود، لذا صحابه هم با خیال راحت آن نماز را برپا می داشتند چرا که مانعی را که در زمان حیات رسول الله صلی الله علیه وسلم وجود داشت، که مبادا نماز فرض شود، دیگر وجود نداشت.

پس نماز تراویح (نماز شب در رمضان) سنت پیامبر صلی الله علیه وسلم بود، و قطعاً و بدون تردید اگر رسول خدا صلی الله علیه وسلم آن سه شب را در مسجد نماز نمی خواندند، صحابه نیز آنرا نمی دانستند و چیزی را با عنوان نماز تراویح در شبهای رمضان نمی خواندند، پس آنها به پیامبرشان اقتداء کردند و از او الهام گرفتند.

در ضمن علاوه بر نماز تراویح، احادیث صحیح دیگری نیز وجود دارند که دیگر نوافل را نیز می توان بصورت جماعت خواند. چنانکه عبدالله بن مسعود رضی الله عنه می فرماید: «صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْلَةً، فَلَمْ يَزَلْ قَائِمًا حَتَّى هَمَمْتُ بِأَمْرٍ سَوْءٍ، فَلُنَّا: وَمَا هَمَمْتُ؟ قَالَ: هَمَمْتُ أَنْ أَقْعَدَ وَأَدْرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. (بخاری: 1135).

یعنی: شبی، با رسول الله صلی الله علیه وسلم نماز شب، خواندم. ایشان قیام را به اندازه ای طولانی کرد که من تصمیم بدی گرفتم. پرسیدند: چه تصمیمی گرفتی؟ گفت: تصمیم گرفتم که بنشینم و رسول الله صلی الله علیه وسلم را تنها بگذارم.

ذکر لفظ « نماز تراویح » در احادیث:

قابل تذکر است که: در احادیث لفظ صریحی ذکری بنام « نماز تراویح » وجود ندارد.

در حقیقت نمازی که تراویح نامیده می شود ، و این لفظ بخاطر خصوصیت آن نماز بر آن گذاشته شده ، همان نماز شب (صلاة اللیل) است که در ماههای رمضان بعد از عشاء (بصورت جماعت) خوانده می شود، و این اسم (تراویح) را به آن جهت بر نماز شب رمضان گذاشته اند چون نمازگزاران ابتدا چهار رکعت را می خوانند که در آن قیام و رکوع و سجود را طولانی می کند و هرگاه این چهار رکعت اول را تمام کردند اندکی استراحت می کنند، سپس چهار رکعت طولانی دیگر را می خوانند، بعد از آن دوباره اندکی استراحت می کنند، سپس سه رکعت نماز دیگر را می خوانند. یعنی چون نماز شبهای رمضان را طولانی می خوانند ، چرا که فضیلت آن در رمضان بیشتر است ، لذا برای آنکه انرژی لازم را برای کامل کردن یازده رکعت را داشته باشد، اندکی ما بین این رکعتها استراحت می کنند و از همین ویژگی آن است که به آن تراویح نام نهادند.

از عایشه رضی الله عنها درباره نماز شب رسول الله صلی الله علیه وسلم در رمضان، سؤال شد، ایشانگفتند: « مَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَزِيدُ فِي رَمَضَانَ وَلَا فِي غَيْرِهِ عَلَى إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً، بِصَلَّى أَرْبَعًا، فَلَا تَسَلْ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطَوْلِهِنَّ، ثُمَّ يَصَلِّي أَرْبَعًا، فَلَا تَسَلْ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطَوْلِهِنَّ، ثُمَّ يَصَلِّي ثَلَاثًا... ». (بخاری: 1147)

یعنی: رسول الله صلی الله علیه وسلم در رمضان و غیر رمضان، بیشتر از یازده رکعت، نمی خواند. ابتدا چهار رکعت می خواند و آنها را بسیار زیبا و طولانی می نمود. سپس، چهار رکعت دیگر میخواند. و آنها را نیز بهمان زیبایی رکعات اول، ادا می کرد. و در پایان، سه رکعت دیگر می خواند.

بنابراین ماهیت واقعی این نماز؛ همان نماز شب است که در شبهای رمضان بصورت جماعت اداء می شود. چنانکه وقتی که صحابه برای شب چهارم منتظر پیامبر صلی الله علیه وسلم بودند و از علت نیامدنش پرسیدند، ایشان فرمودند: «..ولكني خشيت أن تُفرض عليكم صلاة الليل فتعجزوا عنها». مسلم (1271).

یعنی: ترسیدم که نماز شب بر شما فرض گردد و شما از خواندن آن ناتوان شوید. که در این حدیث از آن بعنوان « نماز شب» اسم برده شده است، ولی چون جماعت خواندن نماز شب مخصوص ماه رمضان است و در دیگر ماهها نماز شب را بصورت جماعت نمی خوانند، لذا اسم مجزائی بنام تراویح به خود گرفته است که بیانگر استراحتی است که نمازگزاران بین هر چهار رکعت طولانی می کنند.

خلاصه اینکه:

خصوصیت که نماز شب در ماه رمضان دارد اینست که: جماعت خواندن آن **مستحب** است، و نیز طولانی خواندن آن اجر و ثواب دارد، از اینرو این نماز (نماز شب) در ماه رمضان مشخصه ای بخود گرفته که در دیگر ایام سال چنین نیست، و هرگاه اسم تراویح ذکر شود، یعنی نماز شبی که جماعت خواندنش تنها مخصوص رمضان است.

نماز تراویح پیامبر صلی الله علیه وسلم:

همانطور یکه در فوق تذکر یافت : پیامبر صلی الله علیه وسلم این نماز را (بصورت جماعت) فقط سه شب در مسجد خواندند، ولی در دیگر شبها آنرا بصورت جماعت نخواندند و به مسجد نرفتند، زیرا از این بیم داشت که ادامه این روند موجب شود که خدای متعال آن نماز را بر امتش واجب گرداند ولی آنها نتوانند آن فرض را انجام دهند، و در احادیث صحیح وارد شده که ایشان تا سه روز این نماز را بصورت جماعت برپا داشتند و در شب

چهارم نیامدند و هنگامی که علت را پرسیدند، فرمود: «رَأَيْتَ صَنِيعَكُمْ فَلَمْ يَمْنَعَنِي مِنَ الْخُرُوجِ إِلَيْكُمْ إِلَّا إِنِّي خَشِيتُ أَنْ تُفْرَضَ عَلَيْكُمْ». (بخاری 1129).

یعنی: «گرد آمدن شما را دیدم ولی چیزی مانع آن نشد که، برای نماز جماعت، به سوی شما بیایم مگر آنکه ترسیدم که، نماز تراویح، بر شما فرض گردد».

همچنین در حدیث صحیح دیگری پیامبر صلی الله علیه وسلم به خواندن این نماز تشویق می کنند، چنانکه می فرمایند: «مَنْ قَامَ مَعَ الْإِمَامِ حَتَّى يُنْصَرَفَ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ قِيَامَ لَيْلَةٍ». صحیح النسائی (1604). یعنی: هرکس همراه امام نماز شب بخواند تا آنکه تمام می شود، خداوند متعال اجر نماز شب را برای وی می نویسد.

بنابراین نماز تراویح (یا همان نماز شبهای رمضان) دارای اصلی ثابت است، و پیامبر صلی الله علیه وسلم حتی در غیر رمضان هم یازده رکعت خوانده اند، و تنها ویژگی این نماز این بوده که در ماه رمضان بعد از نماز عشاء و بصورت جماعت برپا می شود، درحالیکه نماز شب، اینخصوصیت را در دیگر ایام سال ندارد و هرکس که خواست می تواند نماز شب بخواند یا نخواند.

تعداد رکعت های نماز تراویح برویت احادیث:

طوریکه در فوق یاد آور شدیم که: پیامبر صلی الله علیه وسلم صرف به مدت سه روز در در مسجد نماز تراویح را خواندند. بعد از سه شب نماز تراویح از خوف اینکه بر امتش فرض نشود در خانه خویش بجاء میاوردند.

از فهم این حدیثی طوری استنباد مینمایم که هدف نبی اکرم صلی الله علیه وسلم گرفتن آسانی در نماز تراویح بر امتش بود. و فلسفه کلی دین مقدس اسلام آسانی بر پیروان شان میباشد.

طوریکه متذکر شدیم در زمان خلافت حضرت عمر(رض) بار دیگر نماز تراویح در مسجد به صورت جمعی از سر گرفته شد اما اینکه چند رکعت نماز تراویح بعمل آوردند به احادیثی ذیل مراجعه مینمایم:

اول:

در حدیثی که از حضرت عائشة(ص) روایت گردیده، آمده است «عن ابی سلمة بن عبدالرحمن انه سال عائشة رضی الله عنها کیف كانت صلوة رسول الله(ص) فی رمضان؟ فقالت ما كان رسول الله(ص) یزید فی رمضان و لا فی غیره علی احدى عشرة رکعة». (صحیح بخاری 1147) (از ابی سلمة بن عبدالرحمن نقل شده که از حضرت عائشة رضی الله تعالی پرسید: نماز رسول الله صلی الله علیه وسلم در ماه رمضان چگونه بود؟ حضرت عائشة (رض) جواب دادند: رسول الله صلی الله علیه وسلم در ماه رمضان و غیر از آن بیشتر از یازده رکعت نماز نمیخواند.)

قابل توجه است که سوال ابی سلمه بصورت مشخص در باره نماز در ماه رمضان صورت پذیرفته است، که همان نماز تراویح میباشد. و توضیحات ام المومنین بصورت واضح همین بود که نماز پیامبر صلی الله علیه وسلم، بیشتر از یازده رکعت چیزی دیگری نبود.

تعداد از علماء از این حدیث چنین نتیجه میگیرند که هدف از حکم این حدیث نماز تهجد است! که این استنباط از فهم حدیث مغایر میباشد، چرا موضوع سوال ابی سلمه نماز در

رمضان ، و هیچگونه ربطی به نماز تهجد ندارد . هدف از یازده رکعت همان هشت رکعت نماز تراویح و سه رکعت وتر است که تعداد کثیری از علماء بر این حکم اجماع دارند.
دوم:

در حدیثی که در نماز تراویح از عمر بن خطاب مشهور است آمده : « عن سائب بن یزید انه قال امر عمر بن خطاب رضی الله عنه ابی بن کعب و تمیما الداری ان یقوما للناس باحدى عشرة رکعة. (موطا امام مالک باب قیام الرمضان مع کشف الغطاء 98). (ترجمه: از سائب بن یزید روایت است که گفت: عمر بن خطاب به ابی بن کعب و تمیم داری دستور داد تا به مردم یازده رکعت نماز بخوانند.). این حدیث در کتاب موطا امام مالک در باب قیام ماه رمضان بیان شده و نشانگر کیفیت نماز در دوران عمر بن خطاب در ماه رمضان است به دلیل اینکه در این باب بیان شده است.

امام محمد رحمة الله علیه که یکی از شاگردان ارشد امام ابوحنیفه رحمة الله علیه است و اکثر تصنیفهای احناف از همین امام است و در میان تصانیفش موطا امام محمد امتیاز و جایگاه خاصی دارد که در باب قیام شهر رمضان مولانا عبدالحی حنفی رحمة الله علیه حاشیه بنام تراویح آورده و برای بیان تعداد رکعات تراویح حدیث حضرت عائشه را که فوق ذکر شد ، عنوان نموده « رسول صلی الله علیه وسلم نه در رمضان و نه در غیر آن بیشتر از هشت رکعت نماز نخوانده است » (موطا امام محمد 138 و در حاشیه صفحه 139) و در همین کتاب میگوید: (و بهذا کله ناخذ) یعنی به این عمل میکنیم . و اصلا هیچ ذکری از بیست رکعت تراویح نیست.
سوم:

علامه بدر الدین عینی حنفی رحمة الله علیه: یکی از علماء نامدار و یکی از مراجع عمده در مذهب حنفی میباشد ، موصوف در مورد رکعات نماز تراویح در کتاب خویش بنام عمدة القاری شرح بخاری جلد هفت صفحه هفتاد و هفت مینویسد : « فان قلت لم یبین فی الروایات المذكورة عدد الصلوة التي صلاها رسول الله (ص) فی تلك اللیالی، قلت روی ابن خزیمة و ابن حبان من حدیث جابر رضی الله عنه قال صلی بنا رسول الله (ص) فی رمضان ثمان رکعات ثم اوتر » (اگر بگویید که در روایتهای موجود تعداد رکعات تراویح که رسول الله صلی الله علیه وسلم شبهای رمضان آنها را خوانده بیان نشده جواب میدهم و میگوییم که ابن خزیمة و ابن حبان از حدیث جابر (رض) از رسول اکرم صلی الله علیه وسلم نقل کرده است که نبی صلی الله علیه وسلم در ماه رمضان ما را هشت رکعت نماز داد سپس وتر را خواند.)
چهارم:

روایت ابن همام حنفی رحمة الله علیه:
ابن همام حنفی رحمة الله علیه در کتاب فتح القدر شرح الهدایة جلد 1 صفحه 334 طبع مصر و بعنوانشکور جلد 1 صفحه 198 و مسالک الختام جلد 1 صفحه 288 در مورد تعداد رکعات تراویح مینویسد :

« ان قیام رمضان سنة احدى عشرة رکعة بالوتر فی الجماعة فعله علیه السلام »
(قیام رمضان سنتش یازده رکعت است همراه با وتر در جماعت که رسول صلی الله علیه وسلم بر آن عمل میکرد.)

همچنین در حاشیه فیض الباری جلد 2 صفحه 420 مینویسد: « و فی فتح القدر ان ثمانية منها سنة مؤكدة و ما بقى فمستحب » (در فتح قدیر هشت رکعت سنت مؤكدة و باقی مستحب است.)

پنجم:

روایت مولوی محمد احسن نانوتوی رحمة الله عليه:
مولوی محمد احسن نانوتوی رحمة الله عليه در حاشیه کنز دقائق صفحه 36 مینویسد:
« لان النبي (ص) لم يصلها عشرين بل ثمانيا » (چون نبی صلی الله علیه وسلم بیست رکعت نخوانده بلکه هشت رکعت خوانده است.)

ششم:

روایت مولانا عبدالحی لکنهوی حنفی رحمة الله عليه:
مولانا عبدالحی لکنهوی حنفی رحمة الله عليه یکی از علماء جلیل القدر مذهب احناف بوده، وی در کتاب عمدة الرعاية جلد 1 ص 207 مینویسد: « و اما العدد فروى ابن حبان و غيره انه صلى بهم فى تلك الليالي ثمان ركعات و ثلاث ركعات و ترا » (اما تعداد رکعات از حدیث ابن حبان و غیرش ثابت است که رسول صلی الله علیه وسلم در آن شبها یعنی رمضان هشت رکعت تراویح و سه رکعت و ترا بر جماعت نماز میداد.)
هفتم:

روایت مولانا انورشاه کشمیری دیوبندی رحمة الله عليه:
مولانا انورشاه کشمیری دیوبندی رحمة الله عليه نیز از علماء معتبر و یکی از مراجع احناف بشمار میرود، موصوف در مورد نماز تراویح در العرف شذی ص 309 مینویسد « و لا ناص من تسليم ان تراویح (ع) كانت ثمانية ركعات و لم يثبت فى رواية من الروايات انه عليه السلام صلى تراویح و التهجد علحده فى رمضان » (بجز تسلیم و قبول این قول چاره ایی دیگر نیست که تراویح نبی(ص) هشت رکعت بود و در هیچ روایتی هم ثابت نیست که رسول صلی الله علیه وسلم در ماه رمضان تراویح و تهجد را جداگانه خوانده است.)
هشتم:

روایت مولانا رشید احمد گنگوهی حنفی:
مولانا رشید احمد گنگوهی حنفی نیز یکی از علماء معتبر و مراجع مذهب احناف بشمار میرود، موصوف در مورد تراویح در رساله الحق الصرح ص 22 به زبان اردو مینویسد:
« یازده رکعت تراویح با وتر از نبی صلی الله علیه وسلم ثابت و موکد میباشد.)
ولی آنده از علمای که معتقد به بیست رکعت نماز تراویح اند و بر حدیثی که به: حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنه نسبت داده شده است، باید گفت:

به اجماع محدثین راوی مرکزی این حدیث ابوشیبہ ابراهیم بن عثمان بوده که بالاتفاق سند آن را ضعیف و غیر معتبر و مجروح مطرح کرده اند. و همه علماء از جمله:
2- امام احمد بن حنبل 2- امام بخاری 3- امام مسلم 4- امام یحیی بن معین 5- امام ابوداؤد 6- امام ترمذی 7- امام نسایی 8- امام ابی حاتم 9- امام جوزجانی 10- امام ذهبی 11- امام دارقطنی 12- امام ابن عبدالبر امام ابن حجر 13- امام بن عدی 14- امام نووی و غیره همه این حدیث بیست رکعت را بدلیل وجود ابی شیبہ ابراهیم بن عثمان ضعیف یا مجروح تلقی کرده اند.)

خوانندگان گرامی!

تعداد کثیری از حدیثی در این باب وجود دارد که حکم مینمایند که تعداد رکعت های نماز تراویح هشت رکعت میباشد. ولی امروز مسلمانان حتی در مسجد مکه مکرمه و مدینه منوره بتعداد بیست رکعت نماز تراویح بجا میاورند که در مورد آن نباید مخالفت صورت گیرد.

در این هیچ جای شک نیست که مسجد مکه یعنی حرم شریف و مسجد نبوی در مدینه به تعداد بیست رکعت نماز تراویح میخوانند ولی هستند مساجدی در کشور عربستان سعودی حتی در شهر مکه و شهر مدینه که در ماه مبارک رمضان به تعداد هشت رکعت نماز تراویح بجا میاورند، خوانندگان نماز تراویح چه هشت رکعت باشد و یا بیست رکعت کدام مانعی ندارد. مهم آنست که ماه مبارک رمضان ماه عبادت و دوعا است و هرچه زیاد عبادت و دعا و تلاوت و ختم قرآن عظیم الشان صورت گیرد ثواب بیشتر نصیب انسان میگردد.

نماز تراویح بیست رکعت است:

تعداد از علماء استدلال میاورند که نماز تراویح در زمان خلافت حضرت عمر بیست بعمل آمد و اجماع صحابه نیز بر بیست رکعت نماز بعمل آمد.

بنابر همین علت است که: کمتر از آن در زمان خلافت حضرت عثمان و حضرت علی رضی الله عنهما و بعد از آن در زمان تابعین و تبع تابعین که خیر القرون هستند ثبوتی ندارد وائمه مذاهب چهارگانه نیز بر این متفق اند که تراویح کمتر از بیست رکعت نیست. و از همان زمان که اصحاب پیامبر صلی الله علیه و سلم بر این امر اجماع نمودند تا به امروز در جهان اسلام در همه مساجد بیست رکعت نماز تراویح با جماعت خوانده می شود.

مهمتر از همه اینکه در مسجد الحرام در مکه و مسجد النبی در مدینه نماز تراویح بیست رکعت خوانده می شود اگر پیامبر صلی الله علیه و سلم هشت رکعت می خواند و حضرت عمر رضی الله عنه هم بر آن همان تعداد عمل می کرد و به آن دستور می داد همان جاری می شد و مردم بر آن عمل می کردند.

اما جای تعجب است که برخی اصرار دارند که پیامبر صلی الله علیه و سلم با وتر بیش از یازده رکعت نخوانده و حضرت عمر رضی الله عنه هم همان تعداد را جاری ساخته پس بر آنان لازم است که ثابت کنند در زمان حضرت عثمان و حضرت علی رضی الله عنهما و در زمان تابعین رضی الله عنهم و بعد از آن هم مردم به همین تعداد قیام می کردند و مشخص کنند که بیست رکعت را چه کسی رواج داد و از چه زمانی شروع شد؟ و این سنت پیامبر صلی الله علیه و سلم و حضرت عمر رضی الله عنه را چه کسی در مسجد الحرام و مسجد النبی تغییر داد؟

خداوند روزه را در روزهای ماه مبارک رمضان بر مسلمانان فرض کرد و به پاداشتن شب های رمضان از سنت های رسول الله صلی الله علیه و سلم می باشد. ابوهریره رضی الله عنه روایت می کند: که رسول الله مسلمانان را به نماز شب تشویق می نمود و می فرمود: (هرکس شبهای رمضان را با ایمان و برای کسب ثواب مشغول نماز شب باشد گناهان گذشته اش بخشیده می شود) و هرکسی که نماز تراویح آنچنان که شایسته است بخواند او شب های رمضان را برپا داشته است.

نماز تراویح همان نمازی است که مسلمانان آن را به جماعت بعد از نماز عشاء ادا می

کنند.

رسول الله نماز تراویح را سنت قرار داد و خودش طوریکه در فوق متذکر شدیم دو یا سه شب آن را به صورت جماعتی برگزار کرد و سپس از ترس اینکه مبدا این نماز بر مسلمانان فرض شود به صورت جماعتی خواندن را ترک کرد و اکثریت صحابه نماز تراویح را تا اوایل خلافت امیر المومنین حضرت عمر به صورت فرادی می خواندند. تا زمانیکه بار دیگر عمر رضی الله عنه تراویح را به صورت جماعتی به امامت ابي بن کعب برگزار نمود.

تعداد رکعات نماز تراویح نزد امامان اهل السنة و الجماعة:

ائمة اربعة رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِمْ قائل بر بیست رکعت تراویح می باشند .

امام اعظم ابو حنیفه رحمه الله عليه:

علامه ابن رشد مالکی رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ در کتاب مشهور خود «بداية المجتهد» می نویسد: قیام رمضان نزد امام ابو حنیفه رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ بیست رکعت است.

(بداية المجتهد لابن رشد: 219/1 كِتَابُ الصَّلَاةِ الثَّانِي؛ الْبَابُ الْخَامِسُ فِي قِيَامِ رَمَضَانَ)

امام فخر الدین قاضی خان حنفی رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ در فتاوی خود می نگارد:
عَنْ أَبِي حَنِيفَةَ رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ قَالَ: الْقِيَامُ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ سُنَّةٌ... كُلُّ لَيْلَةٍ سِوَى الْوَتْرِ عِشْرِينَ رَكْعَةً خَمْسَ تَرَوِيحَاتٍ.

ترجمه: امام ابو حنیفه رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ می فرماید: در ماه مبارک رمضان، بیست رکعت نماز تراویح در پنج ترویحه، علاوه بر وتر سنت است. (فتاوی قاضی خان: 112/1)

امام مالک بن انس رحمه الله عليه:

امام مالک رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ مطابق یک قول، بیست رکعت تراویح را مستحسن دانسته است، چنانچه علامه ابن رشد مالکی رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ می نویسد: فَأَخْتَارَ مَالِكٌ فِي أَحَدِ قَوْلَيْهِ... الْقِيَامُ بِعِشْرِينَ رَكْعَةً سِوَى الْوَتْرِ. ترجمه: امام مالک رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ در یک قول، بیست رکعت تراویح را اختیار نموده است. (بداية المجتهد لابن رشد: 219/1 كِتَابُ الصَّلَاةِ الثَّانِي؛ الْبَابُ الْخَامِسُ فِي قِيَامِ رَمَضَانَ)

قول دوم امام مالک رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ سی و شش رکعت است که بیست رکعت آن نماز تراویح و شانزده رکعت باقیمانده آن نفل می باشد که در نشست های بعد چهارچهار رکعت تراویح می خواندند. (الحاوی للفتاوی: 336/1)

امام محمد بن ادریس شافعی رحمه الله عليه:

امام شافعی رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ می فرماید: قَالَ: وَأَحَبُّ إِلَيَّ عِشْرُونَ ... وَكَذَلِكَ يَقُومُونَ بِمَكَّةَ. ترجمه: من بیست رکعت را می پسندم و در مکه معظمه نیز بیست رکعت می خوانند. (قیام رمضان للمرزوي: ص 222 بَابُ عَدَدِ الرَّكْعَاتِ الَّتِي يَقُومُ بِهَا الْإِمَامُ لِلنَّاسِ فِي رَمَضَانَ)
امام شافعی رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ در جای دیگری می فرماید:

وَهَكَذَا أَدْرَكْتُ بِلَدْنَا بِمَكَّةَ يُصَلُّونَ عِشْرِينَ رَكْعَةً. ترجمه: من در شهر خود مکه، مردم را با ادای بیست رکعت تراویح یافتم. (جامع الترمذی: 160/3 حدیث 806 أَبْوَابُ الصَّوْمِ؛ بَابُ مَا جَاءَ فِي قِيَامِ شَهْرِ رَمَضَانَ)

امام احمد بن حنبل رحمه الله عليه:

علامه ابن قدامة حنبلی رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ ترجمان ممتاز فقه حنبلی می نویسد: وَالْمُخْتَارُ عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللهِ رَحْمَةُ اللهِ فِيهَا عِشْرُونَ رَكْعَةً. وَبِهَذَا قَالَ الثَّوْرِيُّ، وَأَبُو حَنِيفَةَ، وَالشَّافِعِيُّ. ترجمه:

مذهب مختار نزد امام ابو عبد الله (احمد بن حنبل) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ بیست رکعت تراویح است، و امام سفیان ثوری رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ، امام ابوحنیفه رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ و امام شافعی رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ نیز قائل بر بیست رکعت تراویح اند. (المغنی لابن قدامة الحنبلی: 123/2 مسألة 1094 مَسْأَلَةٌ قِيَامُ شَهْرِ رَمَضَانَ عِشْرُونَ رَكْعَةً)

تعداد رکعت های نماز تراویح در روایات اسلامی :

در روایت امام بخاری تعداد رکعات نماز اَبی بن کعب را ذکر نکرده است و در روایت های دیگری تعداد رکعات های نماز تراویح را در بین 11 و 13 و 21 رکعت (با وتر) ذکر شده است.

حافظ ابن حجر می گوید احتمال دارد این تفاوت تعداد رکعات ناشی از طولانی و کوتاه بودن قرائت و نماز بوده است به گونه ای که هر چه قرائت طولانی تر بوده است تعداد رکعات کمتر بوده است.

گفته اند آنان سوره های طولانی را در نماز می خواندند، به گونه ای که به خاطر طولانی بودن نماز بر عصا تکیه می کردند.

در زمان عمر بن عبد العزیز در مدینه 36 رکعت تراویح و 3 رکعت وتر می خواندند. امام شافعی می گوید: در مدینه دیدم که 39 رکعت می خواندند و در مکه 23 رکعت و هیچ کدام آن هم ممانعتی ندارد.

و بعضی از سلف و گذشتگان 40 رکعت نماز تراویح هم خوانده اند. (تفصیل موضع را میتوان در کتاب فتح الباری به تفصیل مطالعه فرماید).

خواننده محترم!

تا زمانی که نماز دارای خشوع و آرامش است، هیچ کدام از این تعداد رکعت ها همچنان که امام شافعی گفت اشکالی ندارد و شایسته نیست کسی دیگری را رد کند.

اگر میخواهد 11 رکعت نماز تراویح بخواند او از روش رسول الله صلی الله علیه وسلم پیروی کرده است. طوری که در حدیثی بی بی عائشه (رض) این موضوع با تمام صراحت بیان گردیده است که: «پیامبر صلی الله علیه وسلم در رمضان و غیر رمضان از 11 رکعت بیشتر نمی خواند.» (امام بخاری و دیگران این حدیث را روایت کرده اند.)

کسی که 23 رکعت نماز تراویح میخواند، از آنچه در زمان حضرت عمر (رض) رایج بوده است پیروی کرده است و ما در احادیثی متعددی مکلف شده ایم که: از سنت و روش خلفاء راشدین متابعت کنیم.

و کسی که 39 یا 41 رکعت نماز تراویح میخواند نیز از عمل اهل مدینه در خیر القرون پیروی کرده است.

از یاد باید نبریم که نماز بهترین عبادت است، ولی تعداد رکعات نماز شب در رمضان و غیر رمضان تعیین و تحدید نشده است. لذا کسی نمی تواند بر کسانی که 20 رکعت نماز تراویح میخواند، انتقاد نماید. که گویا اینان با سنت پیامبر صلی الله علیه وسلم مخالفت کرده اند.

و هم چنین نمی توان بر کسانی که 8 رکعت نماز تراویح میخوانند انتقاد و اعتراض نمود که گویا اینان مخالف با سلف و خلفاء عمل می کنند.

گرچه بنظر من بهتر خواهد بود که مطابق به روش پیامبر صلی الله علیه وسلم باید نماز

تراویح خویش را بجاء اوریم ، چون خداوند جز بهترین را برای پیامبر راضی نمی شود و آن 11 رکعت با وتر همراه با طولانی کردن قرائت و نماز می باشد.

ولی امروز ما شاهد هستیم که در برخی از مساجد نمازگزاران ما در ماه مبارک رمضان نماز تراویح را با چنان سرعت میخوانند که حد اقل خشوع و خضوع در آن مراعات نمیگردد.

در حالیکه خداوند پروردگار با عظمت ما می فرماید: « قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ، الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ » (سوره مؤمنون- 1و2).

شیخ الاسلام ابن تیمیه در خصوص مشروعیت و صحت همه این حالت ها و تعداد رکعت ها سخنان کامل و سودمندی دارد. ایشان می گوید:

(ثابت شده است که **ابی بن کعب 20 رکعت تراویح و 3 رکعت وتر را امامت می کرده است**، لذا بسیاری از علماء معتقدند که این تعداد رکعت سنت است، چون **ابی بن کعب** در میان مهاجرین و انصار نماز خوانده است و هیچ کدام از آنها ایراد و انتقادی در مورد نگرفته اند و هیچ یکی از صحابه هم کار **ابی بن کعب** را انکار نکرده اند.

برخی دیگر از علماء با توجه به عمل گذشتگان اهل مدینه، 39 رکعت نماز تراویح را مستحب می دانند.

پایان

فهرست موضوعات و مطالب:

م	عنوان	صفحه
1	مقدمه :	
2	مشروعیت نماز تراویح	
3	تعداد رکعات نماز تراویح	
4	استراحت در نماز تراویح	
5	مقدار قرائت قرآن در نماز تراویح	
6	ختم قرآن عظیم الشان در نماز تراویح	
7	تلاوت قرآن برای امام از روی مصحف	
8	حضرت عمر و نماز تراویح	
9	اذکار وارده در نماز تراویح	
10	علت خواندن نماز تراویح با جماعت	
11	ذکر لفظ « نماز تراویح » در احادیث	

	12	نماز تراویح پیامبر صلی الله علیه وسلم
	13	تعداد رکعت های نماز تراویح برویت احادیث
	14	نماز تراویح بیست رکعت است

نام رساله : نماز تراویح

تتبع و نگارش :

امین الدین « سعیدی - سعید افغانی »
مدیر مرکز مطالعات ستراتژیکی افغان
و مسؤل مرکز فرهنگی دحق لاره - جرمنی
ادرس ارتباطی : بریننا لیک :

saidafghani@hotmail.com

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**